

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 2(36) 2024

УДК 378.016:37.013]:331.552

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-2\(36\)-158-170](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-2(36)-158-170)

Гуревич Роман Семенович академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001, тел.: (0432) 61-66-20, <https://orcid.org/0000-0003-1304-3870>

Акімова Ольга Вікторівна доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001, тел.: (0432) 61-66-20, <https://orcid.org/0000-0001-6988-6258>

Баюрко Наталія Василівна кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001, тел.: (0432) 61-66-20, <https://orcid.org/0000-0003-1513-6712>

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ ФАХІВЦІВ НОВОЇ ГЕНЕРАЦІЇ

Анотація. У статті здійснено аналіз особливостей процесу формування професійної мобільності майбутніх педагогів як чинника становлення фахівців нової генерації. Узагальнено поняття професійного саморозвитку майбутніх педагогів, що передбачає зростання, становлення, інтеграцію та реалізацію у педагогічній діяльності професійно значущих особистісних рис і здібностей, професійних знань і вмінь; активне якісне перетворення здобувачами свого внутрішнього світу. Доведено, що професійний саморозвиток є динамічним і неперервним процесом самопроєктування особистості; засобами професійного саморозвитку є самовиховання, самоосвіта, самовдосконалення в поєднанні з практичною фаховою діяльністю. У статті окреслено підходи до розуміння сутності педагогічної творчості та співвідношення її з творчим педагогічним мисленням: гуманістичний, продуктивний, особистісний, інноваційний. Установлено, що вдосконаленню професійної мобільності майбутнього вчителя сприяє така організація процесу навчання, у межах якої: здійснюється відбір і конструювання змісту на основі принципу модульності; організаційні форми й методи навчання усувають труднощі у прийнятті професійних рішень і психологічні бар'єри, сприяючи розвитку навичок самокорекції; досягається їх адекватність структурним компонентам професійної мобільності. Засобами професійного саморозвитку визначено самовиховання, самоосвіту, самовдосконалення в поєднанні з практичною

фаховою діяльністю. Водночас, готовність до професійного саморозвитку сприяє розвитку такої важливої особистісної якості майбутніх педагогів, як професійна мобільність, яка є одним із чинників становлення фахівців нової генерації.

Ключові слова: майбутні педагоги, професійна підготовка, професійна мобільність, формування професійної мобільності.

Gurevich Roman Semenovych Academician of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynskyi State Pedagogical University, Ostrozhkoho St., 32, Vinnytsia, 21001, tel.: (0432) 61-66-20, <https://orcid.org/0000-0003-1304-3870>

Akimova Olga Viktorivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynskyi State Pedagogical University, Ostrozhkoho St., 32, Vinnytsia, 21001, tel.: (0432) 61-66-20, <https://orcid.org/0000-0001-6988-6258>

Bayurko Nataliya Vasylivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynskyi State Pedagogical University, Ostrozhkoho St., 32, Vinnytsia, 21001, tel.: (0432) 61-66-20, <https://orcid.org/0000-0003-1513-6712>

PROFESSIONAL MOBILITY OF FUTURE TEACHERS AS A FACTOR IN THE FORMATION OF SPECIALISTS OF THE NEW GENERATION

Abstract. The article analyzes the peculiarities of the process of formation of professional mobility of future teachers. The concept of professional self-development of future teachers is defined. Self-development involves the growth, formation, integration and implementation of important traits and abilities, professional knowledge and skills in pedagogical activity; active qualitative transformation of the acquirers of their inner world. It has been proven that professional self-development is a dynamic and continuous process of personal self-projection; means of professional self-development are self-education, self-education, self-improvement in combination with practical professional activity. Readiness for professional self-development contributes to the development of such an important personal quality of future teachers as professional mobility. The article outlines approaches to understanding the essence of pedagogical creativity and its relationship with creative pedagogical thinking: humanistic, productive, personal, innovative. It was established that the improvement of the professional mobility of the future teacher is facilitated by the special organization of the learning process. The article describes the functions of professional self-development: the one that contributes to the determination of the goal, reflective, active interaction and

normative. Defining the goal directs the development of the personality and its main strengths. The goal ensures the experience of situations of professional activity, the ability to have goals and the meaning of life, humane values and ideals, internal meaningful and motivational supports. This function is the main one in the structure of a teacher's professional self-development. The reflective function consists in the creative nature of the individual's life activity.

Keywords: future teachers, professional training, professional mobility, formation of professional mobility.

Постановка проблеми. Динамізм сучасних суспільних перетворень викликає до життя потребу у фахівцях, які вміють аналізувати мінливі соціально-економічні тенденції, приймати і реалізовувати нестандартні рішення в ситуації ринкової конкуренції. Держава має забезпечувати підготовку кваліфікованих фахівців, здатних до творчої праці, професійного розвитку, опанування та впровадження наукоємних і інформаційних технологій, конкурентноспроможних на ринку праці, як визначено в Концепції професійної освіти України та Національній доктрині розвитку освіти в Україні у ХХІ столітті. В цих умовах важливим завданням вищої освіти є формування професійної мобільності фахівців [5], у тому числі, майбутніх учителів.

На сьогоднішній день склалося уявлення про професійну мобільність особистості як здатність змінювати професію чи рід діяльності в умовах високої динамічності суспільних відносин і зв'язків. Означення передбачає здатність особистості до успішної самореалізації в суспільному (побутовому, сімейному, конфесійному, етнічному тощо) середовищі. Однак, мобільність, що є одним з основних показників професійної й соціальної затребуваності суб'єкта, визначається одночасно як ціннісно-смісловий конструкт, так і як тип реагування особистості на ситуацію (життєву, професійну) в мінливих умовах життєдіяльності [7]. Все це стосується й майбутніх педагогів, для яких професійна мобільність є чинником їхнього становлення як фахівців нової генерації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему професійної підготовки вчителів всебічно висвітлено в працях В. Галузяка, С. Гончаренка, Р. Гуревича, І. Зязюна, В. Кременя, С. Сисоевої, М. Сметанського, В. Шахова та ін. Професійну мобільність як фахову якість майбутнього вчителя розглядають Л. Амірова, Н. Брижак, А. Віневська, Н. Грицькова, О. Кіліченко, Ю. Клименко, О. Козлова, Н. Коробко, Н. Луцан, Ю. Музиченко, Т. Павлиш, Р. Пріма та ін.; особливості формування професійної мобільності майбутніх фахівців різних галузей досліджували А. Ващенко, І. Герасимова, Т. Гордєєва, Є. Іванченко, Н. Кожемякіна, Л. Сушенцева, І. Хом'юк та ін.

Метою статті є аналіз особливостей процесу формування професійної мобільності майбутніх педагогів як чинника становлення фахівців нової генерації.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що існує підхід до професійної мобільності, як до форми соціальної мобільності. Професійна мобільність розглядається як зміна трудової позиції або ролі працівника, обумовлена зміною міста роботи або професії. У понятті професійної мобільності розрізняють об'єктивний, суб'єктивний та характерологічний аспекти. Об'єктивний аспект включає науково-технічні та соціально-економічні передумови, а також сам процес зміни професії. Суб'єктивний аспект означає процес зміни інтересів фахівця та прийняття рішення про зміну міста роботи або професії. З характерологічної точки зору важливою є схильність людини до зміни предметної діяльності [2].

У працях американських соціологів висвітлюються питання, пов'язані з проведенням досліджень, використанням понять, залученням статистики до обробки емпіричної інформації для вивчення саме соціальних переміщень. На думку П. Блау і О. Данкена, емпіричне дослідження мобільності має бути зосереджене на аналізі умов, що впливають на професійні досягнення та мобільність у межах певного суспільства. С. Ліпсет і Р. Бендікс під поняттям мобільності розуміють переміщення в групах фахівців, зайнятих переважно розумовою працею («Соціальна мобільність в індустріальному суспільстві») [5].

Для дослідників професійної мобільності вже багато десятиліть класичною залишається книга П. Сорокіна «Соціальна мобільність», опублікована ще в 1927 році. Твір присвячений проблемам мобільності та містить систему основних понять і схему теоретичного аналізу, яка й сьогодні є загально визнаною. П. Сорокін визначає професійну мобільність як переміщення індивідів, груп та цінностей у професійному просторі [5].

Науковцями встановлено, що професійна мобільність майбутнього вчителя передбачає здатність гнучко адаптуватися до зміни форм, змісту й умов професійно-педагогічної діяльності, готовність до системної самоосвіти, що може вироблятися в ході безперервної професійно-педагогічної підготовки, яка являє собою спеціально організований процес на основі системного, синергетичного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного підходів. Професійна мобільність, яка складається з мотиваційно-цільового, змістового, особистісно-діяльнісного, процесуального, управлінського, оцінно-результативного елементів, обумовлена особливостями діяльності вчителя і характером вимог, які висуваються до особистості майбутнього педагога, що виражається у змісті, формах і методах навчального процесу, відбір яких вимагає їх адекватності структурним компонентам мобільності. За ефективні компоненти процесу формування професійної мобільності педагога слід приймати: установку на професійно-педагогічне вдосконалення (мотиваційно-ціннісний компонент); інтелектуальну та творчу активність (креативний компонент); вміння проектувати власну професійно-педагогічну діяльність та передбачити її наслідки (діяльнісний компонент); здатність до осмислення власних професійних і особистісних можливостей (рефлексивний компонент) [7].

Варто відзначити той факт, що основою сучасної інноваційної освітньої парадигми є такі ключові компоненти, як саморозвиток, самоосвіта, самовдосконалення, самопроектування – суб'єктно спрямовані складові освітнього простору. Збільшується відповідальність учителя за результати власної праці. У даний час суб'єкт професійно-педагогічної діяльності (особливо, майбутній педагог) повинен уміти керувати освітніми процесами, проектувати та реалізовувати на практиці освітні ситуації нового типу, що постійно розвиваються і вдосконалюються, орієнтуючись, насамперед, на розвиток людських здібностей, а не тільки на трансляцію традиційних знань, умінь, навичок. Таким чином, педагог стає активним організатором освітнього процесу, здатним гнучко адаптуватися до мінливих умов професійно-педагогічної діяльності [7]. Саме тому майбутнім педагогам особливо потрібні такі якості, як готовність до професійного саморозвитку, професійна мобільність, здатність до педагогічної творчості.

Важливо враховувати декілька підходів до розуміння сутності педагогічної творчості та співвідношення її з творчим педагогічним мисленням:

1. Гуманістичний: сутність педагогічної творчості пов'язують із неповторністю її продукту, особистістю учня, наголошується при цьому на цінності та значущості продукту творчості. Сутність творчого мислення в цьому випадку визначається здатністю до нестандартних способів вирішення педагогічних ситуацій, які призводять до позитивних результатів в розвитку особистості учня.

2. Продуктивний: при визначенні педагогічної творчості акцент робиться на результативності, ефективності й доцільності педагогічної діяльності. Творче педагогічне мислення забезпечує ефективні рішення з оптимізації освітнього процесу, нестандартні педагогічні рішення мають бути оптимальними та оригінальними.

3. Особистісний: педагогічну творчість розглядають через майстерність особистості вчителя, його особистісні якості, вмотивованість. Найголовнішим вважається прагнення вчителя підвищити власний інтелектуальний рівень, вмотивованість на потребу в новизні, самовдосконаленні, прагнення до педагогічного пошуку, активність та самостійність. Здатність до творчого мислення визначає ці можливості.

4. Інноваційний: педагогічна творчість ідентифікується з педагогічною інноватикою, спрямованістю на визначення та вирішення педагогічних задач новими шляхами. Значення творчого мислення значно розширюється і полягає не лише в тому, щоб винайти оригінальне рішення, але й в тому, щоб втілити його в практику [1].

Соціальним замовленням сучасного українського суспільства затребувана особистість конкурентоспроможного педагога, орієнтованого на безперервний саморозвиток і самовдосконалення. Тому важливою складовою освітнього процесу у педагогічних закладах вищої освіти має бути забезпечення

відповідного процесу підготовки майбутніх учителів, формування їхньої готовності до безперервного професійного саморозвитку. Необхідно, щоб сучасний учитель теоретично й практично був здатний проаналізувати свої професійні можливості й на цій основі зміг сформулювати програму власного подальшого професійного зростання на будь-якому етапі професійної діяльності. У зв'язку з цим виникає необхідність в організації такої системи фахової підготовки майбутніх педагогів, яка б забезпечувала цілеспрямований процес формування їхньої готовності до безперервного професійного саморозвитку, що передбачає здатність постійно удосконалювати свої особистісні та професійні якості й виявляється у бажанні та спроможності постійно підвищувати рівень професійної майстерності [11].

Цілком слушно, на наш погляд, В. Фрицюк пропонує в процесі дослідження безперервного професійного саморозвитку майбутніх педагогів орієнтуватися на такі наукові підходи:

- акмеологічний, що забезпечує підготовку до безперервного професійного саморозвитку майбутніх педагогів як особистостей, орієнтованих на найвищі професійні досягнення; акмеологічний підхід спрямовується на дослідження чинників, умов, критеріїв якості фахової підготовки майбутніх учителів, обґрунтування педагогічних умов, що сприяють формуванню готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку;
- аксіологічний – спонукає під час відбору змісту, методів, форм підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку враховувати ціннісні орієнтації майбутніх учителів; аксіологічний підхід розглядається в контексті задоволення професійних потреб майбутніх педагогів, усвідомлення ними цінностей (загальнолюдських і професійної педагогічної діяльності);
- антропоцентричний – дозволяє організувати процес формування готовності до професійного саморозвитку з опорою на самоосвіту й посилення внутрішньої активності студентів;
- діяльнісний – спрямований на аналіз функціонально-компонентного складу готовності до професійного саморозвитку; саме діяльність є вирішальним фактором безперервного професійного саморозвитку майбутніх учителів;
- компетентнісний – розглядається в дослідженні у площині формування у майбутнього педагога певних компетенцій, що сприяють його успішному розв'язанню фахових завдань і безперервному професійному саморозвитку;
- культурологічний – передбачає використання феномена культури в якості стрижневого в розумінні й поясненні педагогічних явищ і процесів, зокрема тих, що стосуються підготовки майбутніх учителів до безперервного професійного саморозвитку;
- особистісний – забезпечує орієнтування на особистість кожного студента у підготовці до безперервного професійного саморозвитку; він

зумовлений тим, що процес підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку трактується з урахуванням особистісної позиції кожного з учасників процесу; спрямований на таку взаємодію суб'єктів навчального процесу, яка сприятиме особистісному зростанню майбутнього педагога;

- синергетичний – дозволяє розглядати безперервний професійний саморозвиток майбутніх учителів у постійному розвитку відповідно до універсальних закономірностей еволюції природи, суспільства й людини;

- системний – забезпечує дослідження безперервного професійного саморозвитку майбутніх педагогів як багатоаспектного поняття, до складу якого входять взаємопов'язані й взаємозалежні елементи; процес підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку є педагогічною системою;

- суб'єктний – забезпечує розуміння саморозвитку як фундаментальної здібності педагога бути суб'єктом свого життя, спрямовувати власну діяльність у предмет практичного перетворення, а саме: на самопідготовку до безперервного професійного саморозвитку [12].

Варто зазначити, що поняття «саморозвиток» науковці розглядають як усвідомлений процес, найвищу форму розвитку особистості, її вдосконалення і самовдосконалення, реалізацію потенціалу в діяльності та поступовому сходженні до професіоналізму. Він визначається як складний, багатогранний процес, спрямований на становлення, інтеграцію та реалізацію у педагогічній діяльності професійно значущих особистісних рис і здібностей, професійних знань і вмінь майбутнього вчителя [8]. Професійний саморозвиток майбутнього вчителя є багаторівневим процесом формування і розвитку педагогічних здібностей, професійно значущих якостей особистості і досвіду професійної діяльності, що характеризують суб'єктивні та об'єктивні критерії професійного зростання [12].

Отже, професійний саморозвиток педагога – це свідомою робота щодо вдосконалення своєї особистості, яка реалізується в житті як професіонал, спрямована на розвиток своїх фахових знань, умінь і навичок, що забезпечують зростання професійної компетентності фахівця; неперервний особистісний розвиток і успішну професійну реалізацію [14].

О. Гандабура розглядає поняття «професійний саморозвиток майбутнього вчителя» з філософської, психологічної, педагогічної точок зору. З філософської – він є внутрішнім процесом, визначеним способом реагування майбутнього педагога на вплив середовища, усвідомлене професійне вдосконалення самого себе та процесом засвоєння студентом цінностей, які пов'язані з розвитком його особистості, професійною діяльністю та взаємодією з іншими людьми. З психологічної точки зору професійний саморозвиток майбутнього вчителя – це його власна активність, яка спрямовується на зміну себе, на розкриття та збагачення своїх духовних

потреб, особистого потенціалу, творчості в професійному плані. З педагогічної точки зору – це його свідомо самопізнавальна та самопроектувальна діяльність, спрямована на вдосконалення своєї особистості відповідно до вимог майбутньої професії та самореалізація себе як особистості в тій соціальній сфері діяльності, яка визначає майбутню професію. Погоджуємося з науковцем, що саме завдяки професійному саморозвитку майбутній учитель має можливість розкрити свій внутрішній особистісний потенціал і підготуватися до майбутньої педагогічної діяльності [3, с. 52], в тому числі, до професійної мобільності.

На думку О. Пехоти [10], професійний саморозвиток майбутнього вчителя характеризується здатністю студента глибоко усвідомлювати власну відповідальність за процес професійного розвитку та вмінням його регулювати, сприймати себе як суб'єкта професійного розвитку, що виявляється в бажанні та здатності постійно аналізувати, коригувати та вдосконалювати власне професійне зростання, прагненні до самостійності у виборі методів і прийомів організації освітнього процесу.

Професійний саморозвиток майбутнього вчителя – це свідомо діяльність, спрямована на вдосконалення своєї особистості відповідно до вимог обраної професії, наголошує А. Кужельний. Усі особистісні зміни майбутнього педагога (інтелектуальний, духовний розвиток, уміння керувати своїм психічним станом і зміцнювати своє професійне здоров'я, волява цілеспрямованість, розвиток педагогічних здібностей) стають могутнім стимулом у професійному і особистісному саморозвитку, оскільки формують потребу в самовдосконаленні та готовність до нього [9, с. 6-7]. У контексті дослідження для нас важливою є думка про те, що професійний саморозвиток є інтегративною властивістю особистості педагога, зумовленою рівнем володіння різноманітними видами педагогічної діяльності й прагненням до підвищення цього рівня, що забезпечує мобільність й адаптивні можливості соціальної та професійної сфери вчителя, а відтак впливає на рівень його професійної мобільності.

Науковці зазначають, що саморозвиток майбутнього вчителя передбачає усвідомлення себе як майбутнього наставника, а також самостійне вдосконалення знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективність майбутньої професійної діяльності. Складовими саморозвитку називають особистісний компонент, креативний, інтелектуальний розвиток, професійне зростання тощо. Професійний саморозвиток характеризується цілеспрямованою роботою над собою протягом фахової підготовки у закладах вищої освіти [4].

Зустрічається в дослідженнях таке поняття, як «культурний саморозвиток майбутнього вчителя», під яким розуміють внутрішній процес самозміни внаслідок дії протиріч між наявним і необхідним рівнями загальної культури, вищого рівня саморуху на основі самопізнання, умотивованої

діяльності, внутрішніх чинників, що проявляється в ціннісному самовизначенні, процесі культурної ідентифікації. Упродовж професійної педагогічної підготовки культурний саморозвиток виконує такі функції, як пізнавальна, ціннісно-орієнтувальна, рефлексивна, діяльнісна, репрезентативна, адапційна, захисна, самовираження, соціалізаційна, ідентифікаційна, емоційно-оцінна, творчо-перетворювальна, прогностично-проекувальна, катарсична [13].

Особливо імпонують функції професійного саморозвитку педагога, названі у дослідженні В. Фрицюк, які були одержані на підставі аналізу зарубіжних досліджень: цілеутворювальна, рефлексивна, активної взаємодії й нормативна. Цілеутворювальна функція спрямовує розвиток особистості та її основних сутнісних сил по відношенню до наміченої мети, запланованого ідеалу, забезпечує переживання ситуацій професійної діяльності, здатність мати цілі і зміст життя, гуманні цінності й ідеали, внутрішні смислові й мотиваційні опори. Ця функція є головною в структурі професійного саморозвитку вчителя. Рефлексивна функція полягає в творчому характері життєдіяльності особистості, спрямованому на усвідомлення і перетворення себе й навколишнього світу, вона спонукає майбутнього вчителя до аналізу причинно-наслідкових зв'язків, стимулює розвиток його здібностей до самовивчення, роботи над собою і застосування цієї здібності у складних умовах і обставинах професійної діяльності, пошуку й особистісної оцінки власного життєвого і педагогічного досвіду. Функція активної взаємодії зумовлює потребу в діяльності й активності майбутнього вчителя. Взаємодія особистості зі світом, з людьми дозволяє їй не лише акумулювати внутрішні потенціали, а й поповнювати їх у структурному, змістовому, ціннісному аспектах. Саме ця взаємодія запускає, на думку науковця, механізми саморозвитку. Нормативна функція підтримує рівновагу в системі діяльності викладача, зменшує вплив дестабілізуючих факторів у педагогічному середовищі [12].

Отже, можемо узагальнити, що професійний саморозвиток майбутніх педагогів передбачає зростання, становлення, інтеграцію та реалізацію у педагогічній діяльності професійно значущих особистісних рис і здібностей, професійних знань і вмінь; активне якісне перетворення здобувачами свого внутрішнього світу. Професійний саморозвиток є динамічним і неперервним процесом самопроекування особистості. Засобами професійного саморозвитку є самовиховання, самоосвіта, самовдосконалення в поєднанні з практичною фаховою діяльністю. Водночас, готовність до професійного саморозвитку сприяє розвитку такої важливої особистісної якості майбутніх педагогів, як професійна мобільність.

Нам імпонує думка О. Малигіної, яка визначає професійну мобільність як здатність педагога організувати співдіяльність з іншими суб'єктами освітньо-виховного процесу (учнями, їх батьками, колегами, адміністрацією, партнерами, представниками соціуму) згідно з цілями й завданнями сучасної

концепції освіти, цінностями світової, вітчизняної, регіональної та національної культур. Дослідниця пропонує розглядати педагогічну мобільність у вертикальному й горизонтальному напрямках, а саме: вертикальна педагогічна мобільність, яка являє собою рух адміністративними сходами у сфері освіти, збігається з соціальною та є неможливою без таких якостей, як гнучкість, дивергентність, конвергентність, здатність міркувати, рефлексувати, приймати і розуміти позицію інших, сприймати, створювати новації, володіти широтою пізнавальних потреб; горизонтальна педагогічна мобільність розуміється як «рух по підвищенню професійної майстерності, яка визнана й оцінена соціумом», тобто супроводжується певними встановленими соціально-статусними показниками (учитель, учитель вищої категорії, заслужений учитель України, переможець конкурсу «Вчитель року» тощо) [7].

Варто відзначити, що вдосконаленню професійної мобільності майбутнього вчителя сприяє така організація процесу навчання, у межах якої: здійснюється відбір і конструювання змісту на основі принципу модульності; організаційні форми й методи навчання усувають труднощі у прийнятті професійних рішень і психологічні бар'єри, сприяючи розвитку навичок самокорекції; досягається їх адекватність структурним компонентам професійно-педагогічної мобільності [6].

Існує підхід до професійної мобільності, як до форми соціальної мобільності. Професійна мобільність розглядається як зміна трудової позиції або ролі робітника, обумовлена зміною місця роботи чи професії. У понятті професійної мобільності розрізняють об'єктивний, суб'єктивний та характерологічний аспекти. Об'єктивний аспект включає науково-технічні й соціально-економічні передумови, а також сам процес зміни професії. Суб'єктивний аспект означає процес зміни інтересів фахівця та акт прийняття рішення про зміну місця роботи або професії. З характерологічної точки зору важливою є схильність людини до зміни предметної діяльності [5].

Цілком погоджуємося з Є. Іванченко в тому, що професійна мобільність є якістю, необхідною для успішності особистості в сучасному суспільстві. Досягнення професійної мобільності та підвищення її рівня сприяє задоволенню як базових потреб людини (фізіологічних, захищеності від крайніх нестатків, комунікативних), так і потреб підвищеного рівня (набуття високого соціального статусу, розвитку духовності, саморозвитку). Наявність у суспільстві достатньо значної кількості активних, професійно мобільних особистостей є запорукою підвищення його усталеності, сприяє його процвітанню. З іншого боку, відсутність або недостатня сформованість професійної мобільності часто призводить до неможливості продовжити трудову діяльність, мати джерело існування та, як наслідок, до особистої трагедії. При цьому на рівні суспільства негативні наслідки відбиваються у зниженні темпів економічного зростання, спаданні стабільності економічної системи і рівня добробуту громадян [5].

Висновок. Підсумуємо, що професійний саморозвиток майбутніх педагогів, який пов'язаний з їхньою професійною мобільністю, передбачає зростання, становлення, інтеграцію та реалізацію у педагогічній діяльності професійно значущих особистісних рис і здібностей, професійних знань і вмінь; активне якісне перетворення здобувачами свого внутрішнього світу. Професійний саморозвиток є динамічним і неперервним процесом самопроекування особистості. Засобами професійного саморозвитку є самовиховання, самоосвіта, самовдосконалення в поєднанні з практичною фаховою діяльністю. Водночас, готовність до професійного саморозвитку сприяє розвитку такої важливої особистісної якості майбутніх педагогів, як професійна мобільність, яка є одним із чинників становлення фахівців нової генерації.

Перспективним для подальших досліджень є напрям, що стосується розроблення методів діагностування та технологій формування професійної мобільності майбутніх учителів.

Література:

1. Акімова О. В. Теоретико-методичні засади формування творчого мислення майбутнього вчителя в умовах університетської освіти : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04; Тернопіль, 2010. 44 с.
2. Ващенко А. М. Формування професійної мобільності майбутніх офіцерів у процесі навчання у вищих військових навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. О., 2006. 261 с.
3. Гандабура О. В. Педагогічні засади професійного саморозвитку майбутніх учителів початкових класів : навч. посіб. ; Хмельниц. Гуманітар.-пед. акад. Хмельницький : Вид-во ХГПА, 2013. 99 с.
4. Драгнєв Ю. Професійний і особистісний саморозвиток майбутнього вчителя фізичної культури як необхідна умова професійного вдосконалення. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2011. № 4. С. 132-138.
5. Іванченко Є. А. Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. О., 2005. 20 с.
6. Клименко Ю. А. Професійна мобільність майбутніх учителів у країнах Євросоюзу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Клименко Юлія Анатоліївна ; Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань, 2011. 20 с.
7. Козлова О. Г., Малецька Т. В., Козлов Д. О. Професійна мобільність майбутнього вчителя як педагогічна проблема. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2015, № 7 (51). [https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/2047/1/Profesiina% 20mobilnist.pdf](https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/2047/1/Profesiina%20mobilnist.pdf)
8. Кубрак С. В. Педагогічні умови професійного саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю засобами інформаційних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04; Житомирський державний ун- т імені Івана Франка. Житомир, 2012. 20 с.
9. Кужельний А. В. Формування готовності до професійного саморозвитку майбутнього вчителя технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницьк. Держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький, 2014. 20 с.
10. Пехота О. М. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / [О. М. Пехота, А. З. Костенко, О. М. Любарська та ін.]. К. : А.С.К., 2003. 255 с.

11. Фрицюк В. А. Діагностика ціннісного усвідомлення майбутніми педагогами необхідності цілеспрямованого професійного саморозвитку. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 4. С. 78-87.

12. Фрицюк В. А. Організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутнього педагога до неперервного професійного саморозвитку. *Неперервна професійна освіта. Теорія і практика*. № 3-4. 2016. С. 127-132.

13. Химченко О. М. Культурний саморозвиток майбутніх учителів у процесі вивчення педагогічних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04; Луганськ, 2012. 20 с.

14. Хрипун В. І. Професійний саморозвиток педагогічного працівника дошкільного навчального закладу у схемах і таблицях. Черкаси : вид-во ЧОПОПП, 2012. 25 с.

References:

1. Akimova O. V. (2010). Teoretyko-metodychni zasady formuvannia tvorchoho myslennia maibutnoho vchytelia v umovakh universytetskoi osvity [Theoretical and methodological principles of the formation of creative thinking of the future teacher in the conditions of university education]: avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04; Ternopil, 44 s. [in Ukrainian]

2. Vashchenko A. M. (2006). Formuvannia profesiinoi mobilnosti maibutnikh ofitseriv u protsesi navchannia u vyshchikh viiskovykh navchalnykh zakladakh [Formation of professional mobility of future officers in the process of training in higher military educational institutions]: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04; Pivdenoukr. derzh. ped. un-t im. K. D. Ushynskoho. O., 261 s. [in Ukrainian]

3. Handabura O. V. (2013). Pedagogichni zasady profesiinoho samorozvytku maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv [Pedagogical principles of professional self-development of future primary school teachers]: navch. posib. ; Khmelnyts. Humanitar.-ped. akad. Khmelnytskyi : Vyd-vo KhHPA, 99 s. [in Ukrainian]

4. Drahnev Yu. (2011). Profesiinyi i osobystisnyi samorozvytok maibutnoho vchytelia fizychnoi kultury yak neobkhidna umova profesiinoho vdoskonalennia [Professional and personal self-development of the future physical culture teacher as a necessary condition for professional improvement]. *Pedahohika i psykhohohiia profesiinoi osvity*. № 4. S. 132-138. [in Ukrainian]

5. Ivanchenko Ye. A. (2005). Formuvannia profesiinoi mobilnosti maibutnikh ekonomistiv u protsesi navchannia u vyshchikh navchalnykh zakladakh [Formation of professional mobility of future economists in the process of training in higher educational institutions]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04; Pivdenoukr. derzh. ped. un-t im. K. D. Ushynskoho. O., 20 s. [in Ukrainian]

6. Klymenko Yu. A. (2011). Profesiina mobilnist maibutnikh uchyteliv u krainakh Yevrosoiuzu [Professional mobility of future teachers in the countries of the European Union]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Klymenko Yuliia Anatoliivna ; Uman. derzh. ped. un-t im. P. Tychny. Uman, 20 s. [in Ukrainian]

7. Kozlova O. H., Maletska T. V., Kozlov D. O. (2015). Profesiina mobilnist maibutnoho vchytelia yak pedagogichna problema [Professional mobility of the future teacher as a pedagogical problem]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, № 7 (51). <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/2047/1/Profesiina%20mobilnist.pdf> [in Ukrainian]

8. Kubrak S. V. (2012). Pedagogichni umovy profesiinoho samorozvytku maibutnoho vchytelia filolohichnogo profilu zasobamy informatsiinykh tekhnolohii [Pedagogical conditions of professional self-development of the future teacher of the philological profile by means of information technologies]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04; Zhytomyrskyi derzhavnyi un- t imeni Ivana Franka. Zhytomyr, 20 s. [in Ukrainian]

9. Kuzhelnyi A. V. (2014). Formuvannia hotovnosti do profesiinoho samorozvytku maibutnoho vchytelia tekhnolohii [Formation of readiness for professional self-development of the future technology teacher]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04; DVNZ «Pereiaslav-Khmelnyts. Derzh. ped. un-t im. Hryhoriia Skovorody». Pereiaslav-Khmelnytskyi, 20 s. [in Ukrainian]

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 2(36) 2024

10. Piekhota O. M. (2003). Osvitni tekhnolohii [Educational technologies]: navch.-metod. posib. / [O. M. Piekhota, A. Z. Kostenko, O. M. Liubarska ta in.]. K. : A.S.K., 255 s. [in Ukrainian]
10. Frytsiuk, V. A. (2016). Diahnastyka tsinnisnoho usvidomlennia maibutnimy pedahohamy neobkhidnosti tsilespriamovanoho profesiinoho samorozvytku [Diagnostics of value awareness by future teachers of the need for purposeful professional self-development]. Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal. № 4. S. 78-87. [in Ukrainian]
11. Frytsiuk, V. A. (2016). Orhanizatsiino-pedahohichni umovy formuvannia hotovnosti maibutnoho pedahoha do neperervnoho profesiinoho samorozvytku [Organizational and pedagogical conditions for the formation of the future teacher's readiness for continuous professional self-development]. Neperervna profesiina osvita. Teoriia i praktyka. № 3-4. S. 127-132. [in Ukrainian]
13. Khymchenko O. M. (2012). Kulturnyi samorozvytok maibutnikh uchyteliv u protsesi vyvchennia pedahohichnykh dystsyplin [Cultural self-development of future teachers in the process of studying pedagogical disciplines] : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04; Luhansk, 20 s. [in Ukrainian]
14. Khrypun V. I. (2012). Profesiinyi samorozvytok pedahohichnoho pratsivnyka doshkilnoho navchalnoho zakladu u skhemakh i tablytsiakh [Professional self-development of a pedagogical worker of a preschool educational institution in diagrams and tables]. Cherkasy : vyd-vo ChOIPOPP, 25 s. [in Ukrainian]